

בבית המשפט העליון

רע"א 9307/09

בפני : כבוד השופט א' רובינשטיין

המבקשים : 1. אפולו אדקס בע"מ
2. חנן אורן

נגד

המשיבים : 1. ראובן סונסינו
2. מונסון הילית וואנו סוכנות לביטוח בע"מ

בקשת רשות ערעור על פסק דין בית המשפט המחוזי
בחיפה בתיק רע"א 17520-05-09 שניתן ביום 12.10.09
על-ידי כבוד השופט יצחק עמית

בשם המבקשים : עו"ד מוני עזורה, עו"ד ורד גוילי-צולמן

בשם המשיבים : עו"ד ענבל לביא, עו"ד עזריה אלקלעי

החלטה

א. בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בחיפה (השופט י' עמית) מיום 12.10.09 בתיק רע"א 17520-05-09, בגדרו התקבלה בקשת רשות ערעור שהגישו המשיבים על החלטת בית משפט השלום בחדרה (השופטת אסיף) מיום 12.3.09, ונתקבל ערעורם. בהחלטת בית משפט השלום נדחתה בקשת המשיבים לקבל את תביעתם מחמת מעשה בית דין; בית המשפט המחוזי קבע כי המשיבים יכלו לטעון למעשה בית דין.

רקע והליכים

ב. כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן כלל) הגישה לבית משפט השלום בנתניה שלוש תביעות כנגד המבקשים בגין חובות שונים (להלן ההליך הראשון). התביעות אוחדו והתקבלו בפסק דין מיום 16.11.08 בת"א 8949/06 (השופטת קלוגמן). בהליך

זה העיד, מטעם כלל, גם המשיב 1 (להלן סונסינו), סוכן ביטוח עצמאי אשר היה החוליה המקשרת בין כלל למבקשים. בין היתר, העיד סונסינו, כי אחד הסכומים במחלוקת (58,233 ₪) שולם לו על ידי המבקשים לא כתשלום בעבור כלל, כנטען על ידי המבקשים, אלא כחלק מהחזר של הלוואה פרטית, אותה נתן למבקשים נוכח התעכבות תגמולי ביטוח (ההלוואה היתה בסך 88,010 ₪); לשיטת סונסינו, משקיבלו המבקשים מכלל תגמולי ביטוח בסך 58,233 ₪, השיבו סך זה לסונסינו, ונותרה יתרה של כ- 30,000 ₪. למען הסדר הטוב יצוין כי בית משפט השלום בנתניה קיבל גם (עמ' 11) את טענת סונסינו בקשר לסתירה שנתגלעה בין עדותו בנושא ההלוואה לבין כתב הגנה שהגיש בתיק בחדרה בו ענייננו, ובו ציין כי הכסף שולם בגין חובות פרמיות של פוליסות. את הסתירה נימק בכך שלא ראה את כתב ההגנה בטרם הוגש. בסופו של יום העדיף בית משפט השלום בנתניה את גרסת סונסינו על פני גרסת המבקשים, וקבע כי "הסכום של 58,233 ₪ הועבר אליו (אל סונסינו – א"ר) על ידי אורן (המבקש 2 – א"ר) כהחזר חלקי של הסכום של 88,010 ₪ שסונסינו שילם מכיסו" (עמ' 11). פסק דין זה הפך חלוט, לאחר שערעור שהוגש עליו נדחה.

ג. במקביל לבירור ההליך הראשון, הוגשו שתי תביעות נוספות: המבקשים תבעו את כלל ואת המשיבים בבית משפט השלום בחדרה בסכומים שונים (ת"א 4954/06); המשיבים תבעו את המבקשים באותו בית משפט על יתרת ההלוואה, קרי, על ההפרש בין סכום ההלוואה הכולל לבין הסכום שהוחזר מתוכה, והוא כ-30,000 ₪ (ת"א 1041/08; להלן ההליך השני). עם מתן פסק הדין בהליך הראשון, עתרו המשיבים לבית משפט השלום בחדרה לקבל את תביעתם בהליך השני מחמת מעשה בית דין, בטענה כי פסק הדין בהליך הראשון מתייחס "לכל הטענות והעילות המהוות יסוד לתביעה... ויש בקביעות אלה לשמש השתק פלוגתא ומעשה בית דין בפני טענות ההגנה של הנתבעים ביחס לתביעה דנן". בית משפט השלום בחדרה דחה את הבקשה, מן הטעם כי המשיבים לא היו צד להליך הראשון, ועל כן אין מתמלא התנאי של זהות הצדדים, הנדרש לקביעת מעשה בית דין. המשיבים הגישו בקשת רשות ערעור לבית המשפט המחוזי, וזו התקבלה, בפסק הדין המפורט נשוא הבקשה הנוכחית.

ד. בית המשפט המחוזי הניח, כי המשיבים אינם בגדר חליפים של כלל בהליך הראשון, אך קבע כי למרות זאת ניתן לאפשר להם לטעון למעשה בית דין אל מול המבקשים. זאת מכמה טעמים: ראשית, כי עקרונית

"יכול בעל דין להיות מושתק מכוח עקרון מעשה בית דין גם כנגד מי שלא היה יריבו בהליך הראשון... בשל חריגה מכלל ההדדיות. חריגה כזו עשויה להביא לתוצאה של

מניעות התקפית ומניעות הגנתית, כאשר לגבי המניעות ההתקפית ראוי להבחין בין מצב בו בעל הדין היה תובע או נתבע בהליך הראשון" (עמ' 11, ציטוט מתוך דברי השופט עמית בתיק א' (חי') 625/05 עיזבון המנוחה אמינה ח'דור נ' ריזק ח'דור, מיום 7.10.07).

שנית, משום שלמבקשים היה יומם בהליך הראשון – הם טענו, חקרו ונחקרו נגדית בסוגיית ההלוואה. שלישית, כי המבקשים העלו בהליך הראשון טענת הודאה והדחה, כך שהנטל עבר אל שכמם, ובמצב דברים זה אין עולה החשש שמא לא היה להם יומם במלואו, כפי שיארע לעתים ביחס למי שהיה נתבע בהליך הראשון. רביעית, כי התביעה בהליך השני הוגשה עוד בטרם ניתן פסק הדין בהליך הראשון, ולכן אין ניתן לומר כי המשיבים המתנינו לתוצאה בטרם פעלו, וגם לא היה מקום לאחד בין התביעות. לבסוף, כי היה על המבקשים לשלוח למשיבים הודעת צד ג' בהליך הראשון, דבר שהיה מבהיר את האפשרות לככלם בתוצאות ההליך. עוד נקבע, כי מדובר באותה פלוגתא ממש; וכי קביעות בית המשפט בהליך הראשון ביחס להלוואה היו בגדר ממצא פוזיטיבי וחיוני להכרעה. נוכח האמור, נקבע כי יכלו המשיבים לטעון למעשה בית דין, וכי בהיעדר נקודות אחרות לביורר בתיק, מתקבלת תביעתם, ועל המבקשים לשלם להם את יתרת החוב משוערך מיום ההלוואה.

ה. בבקשה הנוכחית נטען בפי המבקשים, כי אין להכיר בטענה של מניעות התקפית, קרי, בטענה של תובע, שלא היה צד להליך הראשון, כי הנתבע מושתק לגבי עניינים אשר הוכרעו באותו הליך. עוד נטען, כי הקביעות בהליך הראשון לא ניתנו לגבי אותה פלוגתא, ואף לא הוכרעו פוזיטיבית. במישור המשפטי נטען, כי המדובר בהרחבת השתק הפלוגתא למחוזות שלא הוכרעו בבית משפט זה בעבר, ועל כן ראוי להם דיון בגלגול שלישי, הן בנושא הצדדים להשתק פלוגתא, והן בנושא השתק פלוגתא "התקפי" (ראו להלן). מנגד, טענו המשיבים, כי יש לראות בהם חליפים לכלל שהיתה התובעת בהליך הראשון, ולחלופין כי יש להכיר בטענת מניעות התקפית, וכן חזרו על קביעות בית המשפט המחוזי.

הכרעה

ו. לאחר העיון, אין בידי להיעתר לבקשה. אמנם, התיק מעלה שאלה משפטית שיש בה עניין החורג מתחומם של הצדדים – במיוחד דינה של טענת מניעות התקפית (ראו נ' זלצמן מעשה-בית-דין בהליך אזרחי, עמ' 545 ואילך). אולם, לא מצאתי על פי נסיבותיו של התיק, מקום – בגלגול שלישי – להכרעה מחודשת בסוגיה זו. אציין, כי בעבר הושארה השאלה בצריך עיון בבית משפט זה, אך לאחרונה (כך אירע שהיה זה

באותו יום ממש בו ניתן פסק הדין של בית המשפט המחוזי) התייחס השופט דנציגר לשאלה מפורשות, בסכמו כדלקמן:

"...ההלכה המתגבשת בבית משפט זה בהקשר הנדון הינה כי ככלל, אין לאפשר לבעל דין לטעון לקיומו של השתק פלוגתא כטענת התקפה בהתבסס על הכרעה בהליך שהוא לא היה צד לו [ראו: רע"א 6830/00 ברנוביץ נ' תאומים, פ"ד נז(5) 691, 711 (2003) (להלן: עניין ברנוביץ); עניין צוריאנו הנ"ל, בעמוד 683], הגם שאין לשלול את האפשרות להעלות טענה כאמור על הסף. כך, במקרים נדירים ויוצאי דופן בהם קיים "ערך מפצה הטמון בהיזקקות לה" יותר השימוש בטענת השתק פלוגתא אופנסיבית [עניין צוריאנו הנ"ל, בעמודים 683-684], ובלבד שכתוצאה מקבלתה לא ייגרם אי צדק לצד שכנגדו היא מועלית [ראו: עניין ברנוביץ הנ"ל, בעמוד 711]. מכל מקום, האפשרות כי בעל הדין הזר יעלה טענה של השתק פלוגתא, בין כטענת הגנה ובין כטענת התקפית, כלפי בעל הדין שנטל חלק בהליך הראשון, כפופה לחובת תום הלב והשימוש ההוגן בהליכי משפט [ראו: עניין צוריאנו הנ"ל, בעמוד 692; עניין ברנוביץ הנ"ל, בעמודים 711-712] "ע"א 9551/04 אספן בניה ופיתוח בע"מ נ' מדינת ישראל (לא פורסם), פסקה 18; כן ראו ההפניות דשם).

ואין לי אלא להסכים עם הדברים. ענייננו, דומה, הוא מן המקרים שבהם להתיר את השימוש בטענה זו.

ז. בטרם אוסיף מה בנושא זה, אזכיר בקצירת האומר את השאלה הבסיסית של השתק פלוגתא בכלל במקום שבו אין הצדדים זהים. השופטת בבית משפט השלום בחדרה הביטה אל הדברים במבט ה"קלאסי" של דרישת הזהות בין הצדדים. ואולם, חליפות או "קרבה משפטית" מאפשרות במקרים מתאימים קבלתה של טענת השתק פלוגתא. אכן נדרשת זהירות רבה בכך, כפי שצוין בע"א 9647/05 פוליבה נ' מדינת ישראל (לא פורסם), הן כפי השופטת ארבל, שעמדה (פסקה 36) על "החשש.. מפני הנצחת תוצאה שגויה שניתנה על ידי בית המשפט בהחלטה מסוימת, בהתדיינויות נוספות בין מי שאף לא היו צדדים להליך המקורי... וכן הפגיעה בחלוקה ההוגנת של סיכויי ההתדיינות בין הצדדים"; והן בחוות דעתי, בה ציינתי כי

"לדידי די בהיעדר זהות הצדדים כדי לנהוג זהירות רבה בקביעת השתק פלוגתא... 'הקרבה המשפטית' צריך שתהא כזאת הקושרת קשר של ממש, גם אם אינה יוצרת זהות פורמלית ומלאה, בין הצד במקרה האחד ומשנהו במקרה האחר העומדים באותו עבר של המתרס כנגד בעל הדין הזהה; למשל, חליף משפחתי או חליף מסחרי, ולא כך באשר דבר זה אינו מתקיים".

ח. בנידון דידן, עיון בהליך בפני השופטת קלוגמן בהליך הראשון מצביע על כך שהמבקש 2 (אורן) טען כי הסכום של 58,233 ₪ הועבר ממנו עם קבלת התגמולים מכלל אל סונסינו (לטענתו – שלא נתקבלה – לשם פרמיות), כיון שראה את סונסינו "כנציג כלל" וסיכם עמו "בשם כלל" שכך יעשה (עמ' 24 לפרוטוקול מיום 10.10.07). דבר זה קיבל ביטוי גם בפסק דינה של השופטת קלוגמן (עמ' 15), שתיארה את עמדת אורן כי "התובעת (כלל) וסונסינו חד הם". יש בכך משום השתק שיפוטי ספציפי (ראו רע"א 4224/04 בית ששון נ' שיכון עובדים, פ"ד נט(6) 625) כלפי אורן. ראייתו של אורן עצמו את סונסינו כ"זהה" לכלל לענין התשלומים, יוצרת לטעמי אותה "חליפות מסחרית" שאליה נדרשתי בפרשת פולייבה, וזאת במהות- גם אם ההלוואה בה דובר ניתנה על בסיס פרטי.

ט. נשוב לנושא "ההשתק ההתקפי". בית המשפט המחוזי – בקבלו את טענת ההשתק מצד המשיבים (התובעים בהליך השני) – לא קבע מיניה וביה כי טענת השתק התקפית תתקבל תמיד; הוא הזכיר את דברי המלומדת זלצמן, הכותבת:

"יש ליתן לבית-המשפט שלפניו מועלית הטענה סמכות של שיקול-דעת להכריע בטענה בהתאם לנסיבות... נקודת האיזון המסוימת בין הצורך החברתי למנוע התדיינות חוזרת... לבין הצורך לפסוק משפט צדק בין המתדיינים תוכרע ותיקבע על-ידי בית-המשפט בכל מקרה, תוך חקירה ובירור פרטיקולרי של נסיבות המקרה שלפניו... הנסיבות המיוחדות של ההתדיינות הראשונה והנסיבות המסוימות של ההתדיינות השנייה" (זלצמן, 554).

אמירה זו נכונה כמובן בסופו של דבר בעניינים שונים, מתוך שלכל תיק רקעו ונסיבותיו שלו, ולא כל שכן יפה היא לגבי טענה שאינה מתקבלת מיניה וביה כמו טענת ההשתק ההתקפית; מטבעה אין טענה זו יכולה להיות שגרה כל עיקר, וטעונה היא, כאמור זהירות רבה, כפי שגם ציין בהסכמה, בעקבות פסק הדין פולייבה, השופט דנציגר בפרשת אטו (פסקה 19). בית המשפט המחוזי קבע, כאמור, כי בנסיבות המסוימות של המקרה יש לאפשר טענת השתק מצד התובעים. סבורני, כי אין פגם במסקנה זו, לטעמי – כאמור – מושתק אורן מהקמת "גדר הפרדה" בין סונסינו לכלל, לאחר שהוא עצמו טען לחיבור ביניהם בהליך הראשון. הכרעות בית המשפט בנתניה נדרשו במהות לסונסינו ולכלל יחדיו לצורך התיק. על כן לא יהא זה מן המידה לשוב לפתוח מחדש את הספר שנסגר. סבורני כי אין במסקנה זו פגם המצדיק מתן רשות ערעור בגלגול

שלישי; ואיני סבור, וזו עיקר כי בכך נגרם חוסר צדק למבקשים, שיומם האמיתי ניתן להם.

י. אוסיף, כי חלק מן הטענות המועלות בבקשה אינן מוזכרות בפסק הדין נשוא הבקשה (כתבי הטענות הרלבנטיים מן הגלגולים הקודמים לא צורפו לבקשה), ואף סיבה זו מצטרפת לאותה מסקנה.

י"א. נוכח האמור, לא מצאתי להיעתר לבקשה. המבקשים ישלמו למשיבים שכר טרחתם של באי כוחם בסך 5,000 ₪.

ניתנה היום כ"ג בשבט תש"ע (7.2.10).

ש ו פ ט